

Öğretmenlerin Toprak Kavramına İlişkin Metaforik Algıları

Yurdal Dikmenli ^{1*}, Ebru Gezer ²

¹ Eğitim Fakültesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir, Türkiye, ORCID:0000-0003-3738-3095

² Eğitim Fakültesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir, Türkiye, ORCID:0000-0001-7382-1131

Özet

Bu çalışmanın amacı öğretmenlerin toprak kavramını, başka kavramlarla metaforik olarak nasıl ve neden ilişkilendirdiklerini belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Kırşehir ilinde bulunan ilkokul ve ortaokullarda görev yapan 70 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış sorudan oluşan anket formu kullanılarak elde edilmiştir. Katılımcılardan formda yer alan “Toprak ... benzer; çünkü ...” ifadesini, bir metafora yoğunlaşarak tamamlamaları istenmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak, verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesiyle, toprak kavramını açıklamaya yönelik 33 farklı metafor belirlenmiş ve gerekçeleri dikkate alınarak yedi kategoride sınıflandırılmıştır. Bu kategoriler yaşamsallık açısından, ilgi göstermek açısından, değer açısından, araç/nesne özelliği açısından, görev açısından, duygusallık açısından ve üretkenlik açısından şeklinde adlandırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre katılımcılar toprak kavramını en çok yaşamla ilgili, hayati kavramlara benzettikleri tespit edilmiştir. Toprağa benzeten metaforların genel olarak olumlu ve yaşamın başlangıcından bitişine kadar canlılığın devamlılığını sağlayan kavramlarla ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Toprağın en fazla; anne, insan, yaşam ve doğum kavramlarına benzetildiği görülmüştür.

Makale

Geçmişi:

Alındı:
21/02/2022

Revize Edildi:
30/04/2022

Kabul Edildi:
30/05/2022

Anahtar

Kelimeler:

Öğretmen;
Nitel Araştırma;
Toprak;
Metafor;

Atf için:

Dikmenli, Y. ve Gezer, E. (2022). Öğretmenlerin toprak kavramına ilişkin metaforik algılar. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 96-110. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/amauefd/1>

Teachers' Metaphorical Perceptions of the Concept of Soil

Yurdal Dikmenli ^{1*}, Ebru Gezer ²

¹ Faculty of Education, Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Turkey, ORCID:0000-0003-3738-3095

² Faculty of Education, Kırşehir Ahi Evran University, Kırşehir, Turkey, ORCID:0000-0001-7382-1131

Abstract

The aim of this study is to determine how and why teachers associate the concept of soil with other concepts metaphorically. Phenomenology design, one of the qualitative research methods, was used in the study. The study group of the research consists of 70 teachers working in primary and secondary schools in Kırşehir in the 2020-2021 academic year. The research data were obtained using a questionnaire form consisting of semi-structured question prepared by the researchers. "The soil ... similar, because..." they were asked to complete the statement by concentrating on a metaphor. In line with the purpose of the research, content analysis technique was used in the analysis of the data. With the evaluation of the data, 33 different metaphors to explain the concept of soil were determined and classified in seven categories considering their reasons. These categories are named in terms of vitality, interest, value, tool / object features, task, emotionality and productivity. According to the results, it was determined that the participants mostly associate the concept of soil with vital concepts about life. It has been concluded that metaphors likened to the soil are generally associated with the concepts that ensure the continuity of life from the beginning to the end in a positive way. It has been observed that the soil is mostly compared to the concepts of mother, human, life and birth.

Makale

Geçmişi:

Alındı:

21/02/2022

Revize Edildi:

30/04/2022

Kabul Edildi:

30/05/2022

Keywords:

Teacher;
Qualitative
Research;
Soil;
Metaphor;

To cite this article:

Dikmenli, Y. ve Gezer, E. (2022). Teachers' Metaphorical Perceptions of the Concept of Soil. *Amasya Education Journal*, 11(1), 96-110. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/amauefd/1>

Giriş

İnsanın tarihsel süreç içinde; ait hissetmek, bağ kurmak, tarihini anlamak, üretmek ve yaşamını sürdürmek için toprağa bağlı bir yaşam sürdürdüğü bilinmektedir (Çonoğlu, 2012). Toprak, tarihe tanıklık etmesinin yanı sıra doğal dengenin korunması ve yaşanabilir bir dünya kurulması için insanlara yol göstermektedir (Yılmaz, 2012a). Canlılığın devamını sağlayan toprak, bütün canlıların kök salma mekânı olarak adlandırılabilir. Geleneklerde kutsal kabul edilerek saygıyla işlenen toprak, canlı olmasının yanı sıra canlıların besin kaynağıdır. Aynı zamanda şifa kaynağı olması ve temizleyen olması dolayısıyla geleneklerde yüceltilen bir unsurdur (Yılmaz, 2012b).

İnsan toprağı o kadar yüceltmıştır ki toprak, şiirlere konu olmuştur. Divan şiirinde toprak; saflığı, temizliği ve yeryüzünde bulunması nedeniyle alçak gönüllülüğü çağrıştırmaktadır (Kurnaz, 1996). Mevlana'nın yedi öğüdünden biri "tevazu ve alçakgönüllülükte toprak gibi ol"maktır (Çetin, 2015). Hacı Bektaş-ı Veli'nin düşünce sisteminde "toprak olmak" ifadesi ayrı bir önem taşımaktadır. Yaşamın kaynağı olan toprağın, bu kadar önemli olmasına rağmen yerde olması tevazuunun sonucudur. Yunus Emre'nin şiirlerinde ise toprak; yaratılışın, ölümün, tevazuun ve değersizliğin simgesidir (Bars ve İrmak, 2019). Pala'ya (1995: 223) göre, âşık sevgilisi için toprak olur ve üstüne basmasını bekler. Toprağa türkü yakan Âşık Veysel Şatıroğlu, hayat ve bereket kaynağı olarak onu yâre, dosta ve anneye benzetmektedir. Çünkü toprak, onu işleyen insanı değiştiren ve geliştiren kutsal bir mekândır (Şenocak, 2017).

İnsanın yaratılışı ile ilgili anlatılarda topraktan yaratılma inancı öne çıkmaktadır (Erdal, 2018). Toprak, insanın yaratılışını içeren dini anlatılarda temel unsurdur. Hem yaşamın başlangıcını hem de insanın ölümlü olmasını sembolize etmektedir. Toprak, Türk kültüründe ise ölümle ilgili geleneksel törenlerde önemli bir yer tutmaktadır. Eşik toprağının evin dışına çıkarılmaması gerekliliği, rüyada toprak ve çamur görmenin ölüme yorulması, ölümlü üstüne toprak atılması, yas belirtisi olarak baştan toprak ve kül savrulması toprakla ilgili Türkler tarafından gerçekleştirilen ritüellerdir (Eren, 2012). Atasözleri ve deyimlerde "toprak" kavramına sık yer verilmiştir. Deyim; "bir avuç toprak olmak", "gözünü toprak doyursun", "toprak çekmek", "toprak olmak", "toprak paklar" gibi deyimlerde "ölümü" çağrıştırmaktadır. "Altın tutsa toprak olur" atasözünde ise yaptığı her işte büyük şanssızlıklar yaşayan birini ifade ederken, aşağıda bulunduğu için "değersiz" olarak da algılandığı söylenebilir (TDK, 2020). Halk arasında, hasta ve zayıf olarak dünyaya gelmiş bebekleri iyileştirmek, yaralanmalarda ve arı sokmalarında çamur sürerek şifa aramak, ağırlara çözüm bulmak, aşılınmış, yaralı ağaçları onarmak, negatif elektrikten kurtulmak ve kanamayı durdurmak gibi birçok farklı amaçla toprak kullanılmaktadır (Şenocak, 2017). Toprak bir bölgede yaşayan insanların duygu, düşünce ve davranış açısından birbirini etkilemelerini sağlamaktadır. Böyle bir etkileşim ruhuna sahip olan toprak vatana dönüşmektedir (Holt-Jensen, 1999; 158). İnsanlara vatan, şifa, yâr, doğum, ölüm gibi kavramları çağrıştıran toprak, birçok farklı kavramla benzerlik kurularak metaforlaştırılmıştır.

Metaforların, yeni durumlara uygun ifadeler üretmeyi sağlayan en önemli araçlardan biri olduğu söylenebilir (Daşcıoğlu, 2015). Lakoff ve Johnson (1980), "Metaphors We Live By" adlı eserde metaforun, düşünce ve davranışlarımızı yönlendiren kavramsal şemamızın temeli olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre kavramsal şemamız temelde yapısı gereği metaforiktir. Morgan'a (1998) göre metafor kullanımı, dünyayı anlayış biçimimizi şekillendiren bir "düşünce biçimi" ve "bir görme biçimi"dir

Tecrübeler metaforlar aracılığıyla, zihinde bulunan kavramsal şemaya yerleştirilmektedir (Karamehmet, 2012). Bir metafor, bir olguda dikkat edilmesi gerek özelliği saptar ve aynı zamanda bu olguyu geniş bir açıdan görmeye yardımcı olur (Arnett, 1999). Hansen'e (2004) göre metaforlar, "kişilerin algılarını açığa çıkarmada ve anlamada paha biçilmez araçlar"dır. Metafor, oldukça soyut, karmaşık ve kuramsal bir olguyu anlamlandırma ve anlatmada kullanılabilecek etkili bir zihin aracıdır (Yob,2003). Gerald ve Zaltman'ın araştırma sonuçlarına göre farklı kültür ve coğrafi bölgelerde yaşayan birçok insan, benzer zihinsel şemalarla benzer metaforları kullanarak kendilerini ifade etmektedirler (Pink, 1998). Lakoff ve Johnson'ın geliştirdiği çağdaş metafor teorisine göre kavramsal metaforlar, bireyin dünyayı anlayış biçimiyle ilgilidir ve iki kavram alanından oluşmaktadır. Metaforun kullanılabilmesi için kavramlar arasında benzerlik ilişkisi bulunmalıdır aynı zamanda karşılaştırma imkânı sağlayan farklılık bulunmalıdır (Erdem ve Savan, 2001).

Metaforun kaynağı, metafor konusunu farklı bir açıdan görmek ve açıklamak için filtre görevi üstlenmektedir (Saban, 2008). Boostrom'a (1998) göre öğretimde metafora yer vermek öğretimi metaforun yönlendirmesiyle gerçekleştirmekten ziyade öğretimi sorgulamak olarak düşünülmelidir. Yapılandırmacı öğretim modelinin oluşmasında metaforların etken olması, eğitimde metaforun işlevini anlaşılır kılmaktadır. Eğitimdeki işlevi düşünülerek metafor, olayı veya eylemi bilinen bir şeyle ilişkilendiren bir bakış açısı ile görmek, açıklamak veya yorumlamak olarak tanımlanabilir. Metaforlar, öğretmen ve öğrencilerin önceki yaşantılarını ilişkilendirerek eğitim olgu ve olaylarını anlamalarını

sağlayan etkili bilişsel yapılarıdır. Eski ve yeni bilgi arasındaki sınırı geçmenin bir yolu da metaforlardır (Botha, 2009).

Eğitim bilimlerinde farklı kavramlara yönelik yapılmış metafor çalışmaları bulunmaktadır. İlgili alanyazında “çevre” (Ateş, 2013), “ışık” (Aygün vd., 2015), “değer” (Aydın ve Sulak, 2015), “öğretmen” (Çocuk vd., 2015), “doğa” (Deniş, 2015; Kahyaoğlu, 2015; Kahyaoğlu ve Kırıktaş, 2016), “çevre eğitimi” (Güngörmez, Akgün ve Duruk, 2016), “çevre kirliliği” (Arık ve Yılmaz, 2017), “evrim” (Özbuğutu, 2018), kavramlarına yönelik çalışmalar yapıldığı tespit edilmiştir. İlgili alan yazında toprak ana kavramına yönelik çalışmalar yer almaktadır (McCredden, 2013; Hogan, 2011). Ancak toprak kavramına yönelik ilişkisel düzeyde az sayıda metafor çalışması (Gürten ve Köseoğlu, 2019; Güllü ve Dönel Akgül, 2020) bulunmaktadır.

Sosyal, ekonomik ve siyasal yaşamda önemli bir yeri olan ve kültürümüzde şiirlere, şarkılara, hikâyelere konu olan toprak kavramı ile ilgili daha önce doğrudan böyle bir çalışmanın yapılmamış olması literatürde bir eksiklik olarak görülmüş ve çalışmaya değer bulunmuştur. Bu araştırmanın temel amacı, öğretmenlerin toprak kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeleri metaforlar aracılığıyla belirlemektir. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Öğretmenlerin toprak kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar hangileridir?
- Öğretmenlerin toprak kavramıyla ilişkilendirdikleri metaforlar ortak özelliklere göre hangi kategorileri oluşturmaktadır?

Yöntem

Bu çalışmada, öğretmenlerin toprak kavramına ilişkin algılarını belirlemek amacıyla nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel araştırmalarda; veri toplama ve analiz sürecinde araştırmacının bakış açısı temel belirleyicidir, araştırma süreci tümevarımsaldır, elde edilen ürün geniş bir çerçevede betimlenmektedir (Merriam ve Tisdell, 2015). Nitel araştırmalar, araştırmacıların konuyu farklı yönlerden karşılaştırma, birleştirme, listeleme ve sınıflama yaparak anlamak amacıyla yapmış oldukları araştırmalardır (Miles ve Huberman, 1994).

Bu araştırma nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) ile desenlenmiştir. Olgubilim deseni, fark edilen ancak derin ve ayrıntılı olarak anlaşılabilen olgulara odaklanmaktadır (Cropley, 2002). Olgubilim araştırmalarında, nitel araştırmaların doğasına uygun olarak kesin ve genellenebilir sonuçlar elde edilemeyebilir. Ancak bir olgunun anlaşılır kılınan örneklerle, açıklamalara ve deneyimlere ulaşılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Creswell'e (1998) göre, fenomenolojik çalışma, kişilerin bir fenomen ya da kavramla ilgili deneyimlerinin ortak anlamını tanımlamaktadır. Bu çalışmada da öğretmenlerin toprak algısını ortaya çıkarmak için olgubilim kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Kırşehir ilinde bulunan ilkokul ve ortaokullarda görev yapan 70 sınıf ve sosyal bilgiler öğretmeninden oluşmaktadır. Eksik veya hatalı olan 3 form çalışmaya dâhil edilmemiştir. Böylece araştırma, 33'ü kadın (%49,25), 34'ü ise erkek (%50,75) olmak üzere 67 gönüllü katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Zaman kaybını önlemesi ve ulaşılabilir örnekleme oluşturmaya elverişli olması açısından uygun/kazara örnekleme metodu kullanılarak katılımcılara ulaşılmıştır.

Veri Toplama Süreci ve Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış sorudan oluşan anket formu kullanılarak elde edilmiştir. Katılımcılardan formda yer alan “Toprak ... benzer; çünkü ...” ifadesini, bir metafora yoğunlaşarak tamamlamaları istenmiştir. Metafor çalışmalarında konu ve kaynak arasındaki bağı açıklamak için, benzerlik ilişkisi “gibi” sözcüğü ile açıklanmaktadır. Araştırmanın hedefi oluşturulan metafora mantıksal bir temel sağlamak ise benzerlik ilişkisi “çünkü” sözcüğü ile açıklanmaktadır (Saban, 2008). Bu çalışmada “çünkü” kullanılarak, katılımcıların metaforlarını gerekçesi ile açıklamaları istenmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinden önce anket formları 1'den 67'ye kadar (Katılımcı 1 (K1), Katılımcı 2 (K2) ve Katılımcı 67 (K67)) numaralandırılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak, verilerin analizinde içerik

analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizinde, benzer verileri uygun kavram ve temalar başlığında toplanarak, anlaşılır şekilde düzenlenip, yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Araştırmada elde edilen veriler, altı aşamada analiz edilmiştir (Aydoğdu, 2008; Corbin ve Strauss, 2007; Çapan, 2010; Ekici vd., 2014; Özcan, 2010; Saban, 2008).

1. Adlandırma Aşaması: Katılımcı metaforları alfabetik sıraya göre listelenerek her metaforun toplam kaç kişi tarafından ifade edildiği tespit edilmiştir.

2. Eleme Aşaması: Metaforlar ve açıklamaları tek tek incelenerek metafor niteliği taşımayan ve gerekçesi belirtilmeden ifade edilen metaforlar elenerek çalışmaya dahil edilmemiştir. Örneğin "Toprak aile gibidir, çünkü ....." şeklinde gerekçesi ifade edilmeyen metafor çalışmada veri olarak değerlendirilmemiştir.

3. Tekrar Derleme Aşaması: Elde edilen metaforlar tekrar edilme sıklığına göre sıralanarak tablolaştırılmıştır. Tabloda metaforu en iyi temsil ettiği düşünülen metafor gerekçelerine de yer verilmiştir.

4. Kategori Geliştirme Aşaması: Elde edilen metaforlar benzer özelliklerine göre kategorilere ayrılmış ve kategoriler isimlendirilmiştir. Gruplandırma benzer özelliğe sahip en az iki metaforun bulunmasına dikkat edilmiştir.

5. Geçerlik ve Güvenirliği Sağlama Aşaması: Araştırmanın geçerliğini sağlamak için; araştırma süreci ayrıntılı olarak açıklanarak, bulgular bölümünde katılımcı ifadelerine yer verilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için, metaforların sınıflandırıldığı kategoriyi temsil edip etmediğini belirlemek amacıyla iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı hazırlanan kodlar ve kodlara ilişkin kategoriler karşılaştırılmıştır. Bu araştırmacılar coğrafya eğitimi alanında biri profesör diğeri doçent unvanına sahip uzman akademisyenlerdir. Bu karşılaştırmada görüş birliği ve görüş ayrılığı frekansları belirlenerek araştırmanın güvenilirliği sağlanmıştır. Araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman (1994)'ın güvenilirlik formülü [$\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş birliği}}{(\text{Görüş birliği} + \text{Görüş ayrılığı})} \times 100$] kullanılarak belirlenmiştir. Araştırmada toplam 33 adet metafor elde edilmiş olup görüş ayrılığı olan 3 metafor belirlenmiştir. İki kodlama arasındaki ortalama güvenilirlik % 91 olarak sağlanmıştır [$30/(30+3) \times 100 = \%91$].

6. Metaforların Frekanslarının Hesaplanması: Metaforların frekansı bulgular bölümünde yer alan tablolarda belirtilmiştir. Ayrıca katılımcıların ifadelerine yer verilerek metafor ve gerekçeleri betimlenmeye çalışılacaktır. Son olarak elde edilen metaforlar sonuç ve tartışma bölümünde yorumlanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmaya katılan öğretmenlerin toprak kavramına ilişkin üretmiş oldukları metaforlara ve bu metaforların sınıflandırıldığı kategorilere yönelik bulgular yer almaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin toprak kavramı ile ilgili geliştirdikleri metaforlar Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Öğretmenlerin Toprak Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor adı	f	%	Sıra No	Metafor adı	f	%
1	Anne	12	17,91	18	Memleket	1	1,49
2	İnsan	10	14,93	19	Yatak	1	1,49
3	Yaşam / Hayat	5	7,47	20	Fabrika	1	1,49
4	Doğum	3	4,49	21	Oksijen	1	1,49
5	Çocuk	2	2,99	22	Emek	1	1,49
6	Altın	2	2,99	23	Vatan	1	1,49
7	Dost	2	2,99	24	Ölüm	1	1,49
8	Kadın	2	2,99	25	Gelecek	1	1,49
9	Su	2	2,99	26	Beyaz Sayfa	1	1,49
10	Nefes	2	2,99	27	Öğretmen	1	1,49
11	Sevgili / Yâr	2	2,99	28	Çiçek	1	1,49
12	Anne Sevgisi	2	2,99	29	Hamur	1	1,49
13	Ağaç	1	1,49	30	Hoşgörü	1	1,49
14	Psikolog	1	1,49	31	Ruh	1	1,49

15	Kral	1	1,49	32	Tanrıça	1	1,49
16	Ayna	1	1,49	33	Mutluluk	1	1,49
17	Eş	1	1,49				
Toplam						67	100.0

Tablo 1 incelendiğinde; toprak kavramına yönelik 67 görüş belirten öğretmenlerin toplam 33 farklı metafor ürettikleri görülmektedir. Görüşlerin %17,91'inde "anne" (12), %14,93'ünde ise "insan" (10) kavramı en fazla tekrar eden metaforlardır. Görüşlerin %7,47'sinde "yaşam / hayat" (5), %4,49'unda "doğum" (3) metaforları sık tekrar etmiştir. Bunun dışında "çocuk" (2), "altın" (2), "dost" (2), "kadın" (2), "su" (2), "nefes" (2), "sadık yâr / sevgili" (2), "anne sevgisi" (2) metaforlarının her biri görüşlerin %2,99'unda yer almaktadır; "ağaç" (1), "psikolog" (1), "kral" (1), "ayna" (1), "eş" (1), "memleket" (1), "yatak" (1), "fabrika" (1), "oksijen" (1), "emek" (1), "vatan" (1), "ölüm" (1), "gelecek" (1), "beyaz sayfa" (1), "öğretmen" (1), "çiçek" (1), "hamur" (1), "hoşgörü" (1), "ruh" (1), "tanrıça" (1), "mutluluk" (1) metaforlarının her biri görüşlerin %1,49'unda yer almaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin toprak kavramı ile ilgili geliştirdikleri metaforların gerekçeleri dikkate alınarak, ortak özelliklerine göre yedi kategoride sınıflandırılması Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Öğretmenlerin Toprak Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforların Kategorilere Göre Dağılımı

Kategoriler	Metafor sayısı	f	%
1. Yaşamsallık açısından	7	26	38,80
2. İlgi göstermek açısından	7	18	26,87
3. Değer açısından	8	10	14,93
4. Araç / Nesne özelliği açısından	4	4	5,96
5. Görev açısından	3	3	4,48
6. Duygusalılık açısından	2	3	4,48
7. Üretkenlik açısından	2	3	4,48
Toplam	33	67	100.0

Tablo 2 incelendiğinde; öğretmenlerin toprak kavramına yönelik geliştirdikleri metaforların yedi kategoride sınıflandırıldığı görülmektedir. Metaforların; %38,80'i "yaşamsallık açısından" (26), %26,87'si "ilgi göstermek açısından" (18), %14,93'ü "değer açısından" (10), %5,96'sı "araç / nesne özelliği açısından" (4), %4,48'i "görev açısından" (3), %4,48'i "duygusalılık açısından" (3) ve %4,48'i ve "üretkenlik açısından" (3) kategorisinde yer almaktadır.

"Yaşamsallık açısından" kategorisinde yer alan metaforların frekans ve yüzdeleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Yaşamsallık Açısından Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

Kategori	Metafor	f
Yaşamsallık açısından	Anne	12
	Yaşam / Hayat	5
	Doğum	3
	Nefes	2
	Su	2
	Oksijen	1
	Ölüm	1
Toplam		26

Tablo 3 incelendiğinde, toprak kavramına ilişkin "yaşamsallık açısından" kategorisinde toplam 7 metafor ve 26 görüşün yer aldığı tespit edilmiştir. Tabloya göre, "anne" (f=12) kavramı en çok tekrar eden metafordur. Bunun dışında "yaşam / hayat" (f=5), "doğum" (f=3), "nefes" (f=2), "su" (f=2), "oksijen" (f=1) ve "ölüm" (f=1) metaforlarına ulaşılmıştır. Elde edilen metaforları ve gerekçelerini içeren görüşler aşağıda yer almaktadır:

"Toprak anneye benzer. Çünkü karşılık beklemeden besin verir, hayat verir" (K2).

"Toprak, anneye benzer. Çünkü bir annenin evladını dünyaya getirmesi beslemesi gibi, toprak da aynı şekilde bitkilere hayat vermekte ve beslemektedir" (K17).

“Toprak anneye benzer. Çünkü nasıl bir bebeğin hayatta kalması, temel besin ihtiyacını karşılaması için annesine ihtiyacı varsa tüm canlıların da besin ihtiyacını karşılaması ve dolayısıyla hayatta kalmak için toprağa ihtiyacı vardır” (K53).

“Toprak anneye benzer. Çünkü her zaman aldığından kat kat fazlasını verir. Toprağa bir tohum veririsin karşılığında karnını doyurabileceğin bir meyve verir, gölgesinde dinlenebileceğin bir ağaç verir” (K59).

“Toprak anneye benzer. Çünkü annelerin çocuklarını özenle büyütmesi gibi toprak da canlıları yaşamları boyunca özenle besleyerek hayata hazırlayandır. Toprak, yaşamın sonunda çocuklarına kucak açan doğa annedir” (K61).

“Hayata benzer. Çünkü her zaman değişim içindedir” (K23).

“Toprak yaşama benzer. Çünkü yaşam ve toprak bizim ellerimizde biçimlenir” (K38).

“Toprak yaşama benzer. Çünkü toprak var oluşun, yaşamın sebebidir (K66).

“Toprak doğuma benzer. Çünkü toprak canlılara hayat vererek doğumu çağırıştırır” (K45).

“Doğuma benzer. Çünkü toprak ona verdiğimiz her şeyi yeniden canlandırır” (56).

“Aldığımız nefese benzer. Çünkü nefessiz yaşamayı düşünemediğimiz gibi topraksız yaşamayı da elbette düşünemeyiz” (K24).

“Toprak suya benzer. Çünkü suya her zaman ihtiyaç olduğu gibi, toprağa da tüm canlıların her zaman ihtiyacı vardır” (K5).

“Toprak oksijene benzer. Çünkü toprak olmazsa yaşam olmaz” (K9).

“Toprak ölüme benzer. Çünkü ölümü hatırlatır, ölenlerin toprak olup gitmesini hatırlatır” (K67).

“İlgi göstermek açısından” kategorisinde yer alan metaforların frekans ve yüzdeleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. İlgi Göstermek Açısından Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

Kategori	Metafor	f
İlgi göstermek açısından	İnsan	10
	Çocuk	2
	Sevgili / Yâr	2
	Ağaç	1
	Çiçek	1
	Emek	1
	Eş	1
Toplam		18

Tablo 4 incelendiğinde, toprak kavramına ilişkin “ilgi göstermek açısından” kategorisinde toplam 7 metafor ve 18 görüşün yer aldığı tespit edilmiştir. Tabloya göre, “insan” (f=10) kavramı en çok tekrar eden metafordur. Bunun dışında “çiçek” (f=2), “sevgili / yâr” (f=2), “ağaç” (f=1), “çocuk” (f=1), “emek” (f=1), “eş” (f=1) metaforlarına ulaşılmıştır. Elde edilen metaforları ve gerekçelerini içeren görüşler aşağıda yer almaktadır:

“Toprak insana benzer. Her ikisi de biraz emek karşılığında ürün vermektedir” (K3).

“Toprak insana benzer. Çünkü insan eğitilerek değişebilen bir varlıktır. Toprak da sabırla ve emekle değişebilen bir varlıktır” (K4).

“Toprak insana benzer. Çünkü toprak tek başına hiçbir işe yaramaz. Fakat toprağı ekip, sularsan karşılığında beklediğin her şeyi verir. İnsandan eğitimle ürün alınırken, topraktan işlenerek ürün alınır” (K16).

“İnsana benzer. Çünkü tıpkı insan gibi ilgisiz, sevgisiz ve susuz kalan toprak verimsizdir” (K49).

“Toprak insana benzer. Çünkü toprak türlü cevherlerle doludur, fakat bunlar yalnızca işlendiğinde görünür. İnsanlar da böyledir; içindeki cevherler işlendikçe ortaya çıkar, işlenmeyen toprağın da insanın da değeri görülmez” (K61).

“Toprak çocuğa benzer. Çünkü toprağa ne ekersen sana daha fazlasını geri verir. Tıpkı bir çocuğa emek vererek sonunda iyi ve faydalı bir insan yetiştirmek gibi” (K13).

“Toprak küçük çocuk gibidir. Çünkü ilgi ister, bakım ister. Gereken ilgiyi bakımı göstermezsen o topraktan hiçbir şey alamazsın” (K37).

“Sadık yâre benzer. Çünkü toprak sevgi ve ilgi karşılığında tıpkı sadık bir yâr gibi ömrünüzün sonuna kadar size kavuşmayı bekler” (K15).

“Toprak sevgiliye benzer. Çünkü değer verirsen değerli olduğunu hissedersin” (K35).

“Toprak ağaca benzer. Çünkü her ikisine de yaşken istediğiniz şekli verebilirsiniz” (K12).

“Toprak çiçeğe benzer. Çünkü suladıkça, önem verdikçe değer kazanır ve faydalı olur” (K36).

“Toprak emeğe benzer. Çünkü ne kadar çalışırsan, çabalarsan o kadar karşılık alırsın” (K11).

“Toprak eşe benzer. Çünkü eşe karşı gösterilen ilgi ve değer verme sonucunda huzur ve mutluluk elde edilir. Toprağa verilen ilgi ve değerle de huzur ve mutluluğa ulaşılabilir” (K58).

“Değer açısından” kategorisinde yer alan metaforların frekans ve yüzdeleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Değer Açısından Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

Kategori	Metafor	f
Değer açısından	Altın	2
	Dost	2
	Gelecek	1
	Hoşgörü	1
	Memleket	1
	Ruh	1
	Tanrıça	1
	Vatan	1
Toplam		10

Tablo 5 incelendiğinde, toprak kavramına ilişkin “değer açısından” kategorisinde toplam 8 metafor ve 10 görüşün yer aldığı tespit edilmiştir. Tabloya göre, “altın” (f=2), “dost” (f=2), “gelecek” (f=1), “hoşgörü” (f=1), “memleket” (f=1), “ruh” (f=1), “tanrıça” (f=1), “vatan” (f=1) metaforlarına ulaşılmıştır. Elde edilen metaforları ve gerekçelerini içeren görüşler aşağıda yer almaktadır:

“Toprak altına benzer. Çünkü toprağı ne kadar işlerseniz o kadar değerlenir” (K51).

“Toprak altına benzer. Çünkü hiçbir dönem ve yerde değerini kaybetmez” (K55).

“Toprak iyi bir dostu benzer. Çünkü kalıcıdır” (K.14).

“Toprak dostu benzer. Çünkü toprak insana güven verir” (K.39).

“Toprak geleceğe benzer. Çünkü toprak geleceğimiz kadar kıymetlidir” (K.57).

“Toprak hoşgörüdür. Toprak yere bırakılan her şeyi olduğu gibi kabul eder, özümser ve dönüştürür” (K.46).

“Toprak memlekete benzer. Çünkü insanların memleket toprağından olduğuna dair söylemler vardır. İnsanların yaratıldığı topraklar, memleketlerine göre farklıdır inancı vardır” (K.63).

“Ruha benzer. Çünkü toprak doğar, büyür, yaşar ve ölür” (K.50).

“Toprak bir Tanrıçaya benzer. Çünkü hiçbir karşılık beklemeden sadece verir” (K.25).

“Toprak vatandır. Verimli her karış toprağa sahip çıkılmalıdır” (K.42).

“Araç / Nesne özelliği açısından” kategorisinde yer alan metaforların frekans ve yüzdeleri Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Araç / Nesne Özelliği Açısından Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

Kategori	Metafor	f
Araç / Nesne özelliği açısından	Ayna	1
	Beyaz sayfa	1
	Hamur	1
	Yatak	1
Toplam		4

Tablo 6 incelendiğinde, toprak kavramına ilişkin “araç / nesne özelliği açısından” kategorisinde toplam 4 metafor ve 4 görüşün yer aldığı tespit edilmiştir. Tabloya göre, “ayna” (f=1), “beyaz sayfa” (f=1), “hamur” (f=1), “yatak” (f=1) metaforlarına ulaşılmıştır. Elde edilen metaforları ve gerekçelerini içeren görüşler aşağıda yer almaktadır:

“Toprak aynaya benzer. Çünkü ayna var olanı yansıtır, toprak da ne ekersen onu verir” (K20).

“Beyaz sayfaya benzer. Çünkü toprak, üzerine istediğin her şeyi yazabildiğin bir beyaz sayfadır. Toprak; işlendiğinde besin kaynağı olur, barınak yapıldığında yaşam alanı olur, vücuda sürüldüğünde bir şifa kaynağı olur, bazen de uğruna can verilen bir vatan olur. Yani toprak olmasını istediğimiz her şeydir” (K54).

“Toprak hamura benzer. Çünkü hamurdan ekme yaparsın, sonra ekmeği ıslatıp tekrar hamura dönüştürebilirsin. Tıpkı insanların topraktan yaratılıp tekrar toprağa dönüşmesi gibi” (K43).

“Toprak yatağa benzer. Çünkü toprak, insanın son uykusuna dalacağı yataktır” (K64).

“Görev açısından” kategorisinde yer alan metaforların frekans ve yüzdeleri Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Görev Açısından Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

Kategori	Metafor	f
Görev açısından	Kral	1
	Öğretmen	1
	Psikolog	1
Toplam		3

Tablo 7 incelendiğinde, toprak kavramına ilişkin “görev açısından” kategorisinde toplam 3 metafor ve 3 görüşün yer aldığı tespit edilmiştir. Tabloya göre, “kral” (f=1), “öğretmen” (f=1), “psikolog” (f=1) metaforlarını ve gerekçelerini içeren görüşler aşağıda yer almaktadır:

“Toprak krala benzer. Çünkü krala saygısızlık yapanların cezalandırılması gibi insan da toprağa yani doğaya zarar vermesinin ardından birçok afete maruz kalarak cezalandırılır” (K65).

“Toprak öğretmene benzer. Çünkü toprak tohumun öğretmeni gibi ona yol gösterendir, yaşamı öğretendir, kök salması için onun desteğidir” (K6).

“Toprak psikoloğa benzer. Çünkü toprağın kokusu bile insanın içindeki sıkıntıları atmaya yeter” (K22).

“Duygusallık açısından” kategorisinde yer alan metaforların frekans ve yüzdeleri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Duygusallık Açısından Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

Kategori	Metafor	f
Duygusallık açısından	Anne sevgisi	2
	Mutluluk	1
Toplam		3

Tablo 8 incelendiğinde, toprak kavramına ilişkin “duygusallık açısından” kategorisinde toplam 2 metafor ve 3 görüşün yer aldığı tespit edilmiştir. Tabloya göre, “anne sevgisi” (f=2), “mutluluk” (f=1) metaforlarını ve gerekçelerini içeren görüşler aşağıda yer almaktadır:

“Toprak anneye benzer. Çünkü insanı; bir anne sıcaklığıyla sarıp sarmalar, bir anne gibi besler” (K28).

“Toprak anne sevgisine benzer. Çünkü bir tek o temiz ve karşılıksızdır” (K33).

“Toprak mutluluğa benzer. Çünkü insan huzuru toprakta bulur. Toprak kokusuyla huzur bulur, bir gün toprak olup ona kavuşacağımıza inanırız” (K19).

“Üretkenlik açısından” kategorisinde yer alan metaforların frekans ve yüzdeleri Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Üretkenlik Açısından Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

Kategori	Metafor	f
Üretkenlik açısından	Kadın	2
	Fabrika	1
Toplam		3

Tablo 9 incelendiğinde, toprak kavramına ilişkin “üretkenlik açısından” kategorisinde toplam 2 metafor ve 3 görüşün yer aldığı tespit edilmiştir. Tabloya göre, “kadın” (f=2), “fabrika” (f=1) metaforlarını ve gerekçelerini içeren görüşler aşağıda yer almaktadır:

“Toprak kadına benzer. Çünkü doğurgandır, besleyendir, hayat verendir” (K1).

“Toprak kadına benzer. Çünkü bir kadın gibi doğurgandır” (K52).

“Toprak fabrika gibidir. Çünkü sürekli üretir hiç durmaz” (K7).

Sonuç ve Tartışma

Araştırma kapsamında öğretmenlerin toprak kavramına ilişkin sahip oldukları algıları metaforlar aracılığıyla belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen metaforlar ve gerekçeleri baz alınarak içerik analizi ile sınıflandırılmıştır. Bu bölümde, bulgulardan ulaşılan sonuçlar, ilgili alan yazında yer alan çalışmalarla karşılaştırılmıştır.

Toprak kavramını, araştırmaya katılan öğretmenlerin %17,91’inin “anne” (12), %14,93’ünün “insan” (10), %7,46’sının “yaşam / hayat” (5) ve %4,49’unun ise “doğum” metaforu ile açıkladıkları belirlenmiştir. Böylece anne, insan, yaşam / hayat ve doğum kavramlarının, toprak kavramını açıklamada en çok tercih edilen metaforlar olduğu görülmektedir. Güllü ve Dönel Akgül (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada katılımcıların toprak kavramını açıklamada en çok “hayat”, “anne”, “insan” ve “yaşam” metaforlarını tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgular, Güllü ve Dönel Akgül’ün çalışmasında elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Fakat elde edilen metaforları değerlendirme noktasında bu çalışmadan farklı olarak, eş anlamlı olan hayat ve yaşam sözcüklerinin farklı kavramlar olarak değerlendirildiği görülmektedir. Gürten ve Köseoğlu (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise “hayat” kavramının en çok tercih edilen ikinci metafor olduğu tespit edilmiştir. Toprak kavramını açıklamada üç çalışmada da ortak olarak tercih edilen metaforun hayat / yaşam kavramı olduğu tespit edilmiştir. Bundan dolayı katılımcıların benzer ya da farklı nedenlerle toprak ve yaşam arasında bir ilişki kurduğu söylenebilir. Taşdelen’e (2010) göre insanın yaşamı toprağa bağlıdır ve toprağın insanoğluna sunduğu imkânlar ölçüsünde sınırlıdır. İnsanın; korunmak, beslenmek ve hayatta kalmak için toprağa fiziksel olarak bağlı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. İnsan ve toprak arasında fiziksel bir bağ olduğu kadar manevi bir bağ da bulunmaktadır. Bu nedenle toprak kavramının katılımcılar tarafından fiziksel ve duygusal bir bağ kurularak; anne, insan, yaşam ve doğum kavramlarıyla açıklandığı sonucuna ulaşılabılır.

Toprak kavramını açıklamaya yönelik ifade edilen 33 farklı metafor, gerekçeleri dikkate alınarak yedi kategoride toplanmıştır. Bunlar; “yaşamsallık açısından” (38,80), “ilgi göstermek açısından” (26,87), “değer açısından” (14,93), “araç / nesne özelliği açısından” (5,96), “görev açısından” (4,48), “duygusallık açısından” (4,48) ve “üretkenlik açısından” (4,48) kategorileridir. Güllü ve Dönel Akgül (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada oluşturulan “değerler / soyut kavramlar” ve “materyal / araç” kategorileri, bu çalışmada elde edilen “değer açısından” ve “araç / nesne özelliği açısından” kategorileriyle benzer niteliktedir. Güllü ve Dönel Akgül’ün çalışmasında yer alan metaforların; “insan”, “gereksinim”, “doğa”, “yer / mekân”, “gıda maddesi”, “değişkenlik”, “canlı ismi”, “bilimsel ifade”, “çokluk”, “yer / ülke ismi” kategorilerinde ve belli bir kategoride olmayanlar şeklinde bu çalışmada oluşturulan kategorilerden farklı sınıflandırılmıştır. Gürten ve Köseoğlu (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada oluşturulan metafor kategorilerinin “ihtiyaca yönelik”, “koruma ve özen göstermeye yönelik” ve “gelişmişliğe yönelik” şeklinde oluşturulan kategoriler bu çalışmada oluşturulan kategorilerle hiçbir benzerlik göstermemektedir. Literatürde yer alan çalışmalarda katılımcı gruplarının farklı demografik özelliklere

sahip olması nedeniyle metafor gerekçelerinde farklı açıklamalar bulunmaktadır. Bu nedenle de elde edilen metaforlar, gerekçeleri dikkate alınarak farklı kategorilerde sınıflandırılmıştır. Bu çalışmada; “yaşamsallık açısından”, “ilgi göstermek açısından” ve “değer açısından” kategorilerinde fazla sayıda metafor bulunması dolayısıyla katılımcıların toprağı; kutsal sayılacak kadar değerli, hayati olacak kadar gerekli ve ilgi isteyecek kadar hassas olduğunu düşündükleri söylenebilir.

“Yaşamsallık açısından” kategorisine yönelik 26 görüşten, yedi farklı metafora ulaşılmıştır. Bunlar; “anne” (12), “yaşam / hayat” (5), “doğum” (3), “nefes” (2), “su” (2), “oksijen” (1) ve “ölüm” (1) metaforlarıdır. Güllü ve Dönel Akgül (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada; “anne” metaforu “insan” kategorisinde, “nefes”, “hayat”, “yaşam”, “oksijen” metaforları “gereksinim” kategorisinde ve “ölüm” metaforu “değerler / soyut kavramlar” kategorisinde sınıflandırılmıştır. Gürten ve Köseoğlu (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise “ölüm” metaforu “sonuçlarına yönelik” kategorisinde sınıflandırılmıştır. Araştırmalarda elde edilen ortak metaforlar, bu çalışmada yapılan kategorik sınıflamadan farklılık göstermektedir. Bu çalışmada katılımcılar oluşturdukları metaforları, hayatın içinde yer alan doğal ve yaşam için gerekli temel unsurları düşünerek açıkladıkları söylenebilir. McCredden (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada tarihte farklı kültürlerdeki söylemlerde yer alan toprak ana metaforu incelenmiş ve toprak ana metaforunun eski bir efsane olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan sonuç dikkate alınarak ve bu çalışmada da toprak kavramının en çok anneye benzetilmesi nedeniyle, eski zamanlardan günümüze kadar toprak ve anne sözcüklerinin bir arada kullanıldığı düşünülebilir. Karlığa (1991) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın sonuçlarına göre kâinatın yaratılışı, İslâm filozofları tarafından anasır-ı erbaa olarak isimlendirilir. Anasır-ı Erbaa dört unsurdan oluşmaktadır; toprak, su, hava ve ateş. Bütün varlıklar bu dört temel unsurun bileşiminden meydana gelmiş ve toprak tüm varlıkların oluşumunun temel maddesi sayılmıştır. Bu nedenle toprak, tüm varlıkların annesi olarak görülebilir ve tüm canlıların oluşumuna sebep olması ile yaşamın doğumu olarak düşünülebilir. Arifoğlu'nun (2019) çalışmasında ulaşılan sonuçlara göre, insanın yaşam serüveni, topraktan gelip toprağa dönüşme anlayışı içinde devam etmektedir. Dolayısıyla toprak ölümü hatırlatan bir unsur olarak da karşımıza çıkmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre katılımcılar toprak kavramını, yaşamı oluşturan temel unsur olarak, yaşamın başlangıcından bitişine kadar canlılığın devamlılığını sağlayan kavramlarla ilişkilendirdiği söylenebilir.

“İlgi göstermek açısından” kategorisine yönelik 18 görüşten, yedi farklı metafora ulaşılmıştır. Bunlar; “insan” (10), “çocuk” (2), “sevgili / yâr” (2), “ağaç” (1), “çiçek” (1), “emek” (1) ve “eş” (1) metaforlarıdır. Güllü (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada; “insan” ve “çocuk” metaforları “insan” kategorisinde, “ağaç” metaforu “canlı ismi” kategorisinde, “emek” metaforu ise “değerler / soyut kavramlar” kategorisinde sınıflandırılmıştır. Araştırmalarda elde edilen ortak metaforların farklı kategorilerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu durumun katılımcılar tarafından ifade edilen, metafor gerekçelerinin farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Âşık Veysel'in şiirlerinde toprağa yüklediği anlamları araştıran Şenocak (2017), toprakla çalışmanın insanı kinden, nefretten kurtardığını ve insanın yeni umutlar beslemesine neden olduğunu düşünmektedir. Şenocak'a göre toprağa emek vermek hem insanı içsel olarak tatmin etmekte hem de bolluk ve berekete ulaştırmaktadır. Bu sonuca benzer nitelikte katılımcılar toprağı, verilen ilginin karşılık bulduğu sevgili, eş, insan, çocuk, ağaç ve çiçek gibi varlıklara benzetmişlerdir. Bu nedenle katılımcıların toprağı, ilgi karşılığında insanlara umut veren bir unsur olarak algıladıkları söylenebilir.

“Değer açısından” kategorisine yönelik 10 görüşten, sekiz farklı metafora ulaşılmıştır. Bunlar; “altın” (2), “dost” (2), “gelecek” (1), “hoşgörü” (1), “memleket” (1), “ruh” (1), “tanrıça” (1) ve “vatan” (1) metaforlarıdır. Güllü (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada; “altın” metaforu “materyal / araç” kategorisinde, “dost” metaforu “insan” kategorisinde, “gelecek” ve “ruh” metaforları “değerler / soyut kavramlar” kategorisinde, “vatan” metaforu ise “yer / mekân” kategorisinde sınıflandırılmıştır. İki çalışmada ortak olan “gelecek” ve “ruh” metaforları aynı kategoride değerlendirilirken, ortak olan diğer dört metafor farklı kategorilerde değerlendirilmiştir. Bu nedenle farklı araştırma gruplarıyla yapılan iki çalışmada katılımcıların toprak kavramını geleceğe ve ruha benzetme nedenlerinin aynı olduğu söylenebilir. Divan şiirlerinde toprak motifini inceleyen Turan'a (2019) göre toprak, içinde cevherler barındıran, zengin ve cömert olması nedeniyle kaynak, maden anlamında da kullanılmaktadır. Bu nedenle katılımcılar toprağı altın madenine benzetmiş olabilir. Toprağın insan hayatındaki önemini inceleyen Arifoğlu'nun (2019) çalışmasında toprak; insanın kişiliğini, karakterini ve sosyal davranışlarını belirleyen bir unsur olarak açıklanmaktadır. Bununla beraber toprakla uğraşmak, insanın ihtiyaçlarını karşılayan ve başkalarına muhtaç olmamasını sağlayan bir eylem olarak görülmektedir. Bu durum katılımcıların toprağı hayatın devamlılığı açısından gelecekle ilişkilendirmelerini destekler niteliktedir. Cengiz Dağcı'nın ata toprağına bağlılığını anlattığı romanlarını inceleyen Çonoğlu (2012), bir milletin geçmişinin tanığı ve taşıyıcısı olması nedeniyle toprağın vatan olarak adlandırıldığını açıklamaktadır. Kişi olarak ya da toplum olarak toprağa aşkla bağlı olmak insanı ve toplumu özgürleştirmektedir. Bu özgürlük de ancak vatan kabul

edilen memleket topraklarında yaşanmaktadır. Aşık Veysel Şatıroğlu'un (1971) Kara Toprak şiirinde "Karnın yardım kazmayınan belinen, Yüzün yırtım tırnağınan elinen, Yine beni karşıladı gülünen, Benim sâdik yârim kara topraktır" şeklinde ifade ettiği gibi toprak insanın hayatta kalmak için yaptığı her şeye rağmen insana hoşgörü göstermektedir. Katılımcılar tarafından toprağın değerli algılanmasının nedenleri arasında üretken olması, dost olması, üzerinde yaşanan vatan olması ve nesillerin geleceğine ev sahipliği yapması özelliklerinin etkili olduğu söylenebilir.

"Araç / Nesne özelliği açısından" kategorisinde dört görüşten, dört farklı metafora ulaşılmıştır. Bunlar; "ayna" (1), "beyaz sayfa" (1), "hamur" (1) ve "yatak" (1) metaforlarıdır. Güllü (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada; "ayna" metaforu "materyal / araç" kategorisinde sınıflandırılmıştır. Çalışmalarda ortak olan ayna kavramı yansıtıcı özelliğinden dolayı benzer kategorilerde sınıflanmıştır. Yine Sümer (2017), aynayı insanlara iyi veya kötü olanı gösteren bir eleştiri aracı olarak görmektedir. Katılımcılar da toprağı, insanın toprağa saygısını ve emeğini yansıtan bir aynaya benzetmişlerdir. Beyaz bir sayfaya benzetilmesi ise; toprağın temizlik simgesi olmasından kaynaklanabilir ya da beyaz bir sayfaya istenen her şeyin yazılıp, çizilmesi gibi toprağın istek doğrultusunda kullanılabilir olmasından kaynaklanabilir. Hamura benzetilme nedeni toprağın şekil alma özelliği olabilir. Yatağa benzetilme nedeni ise ebedi istirahat yeri olması düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Birbirinden farklı birçok özelliğe sahip olması nedeniyle toprağın farklı araç veya nesneye benzetildiği söylenebilir.

"Görev açısından" kategorisinde üç görüşten, üç farklı metafora ulaşılmıştır. Bunlar; "kral" (1), "öğretmen" (1) ve "psikolog" (1) metaforlarıdır. Tek (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırmaya göre toprağın tedavi aracı olarak; güç, kudret ve bir şifa kaynağı olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan sonuç, bu araştırmada yer alan katılımcıların toprak ile psikolog arasında benzerlik kurmasını açıklar niteliktedir. Doğanın rahatlatıcı ve huzur veren bir unsur olması nedeniyle katılımcılar tarafından toprağa psikolog görevi atfedildiği söylenebilir. Arifoğlu'nun (2019) çalışmasında elde edilen sonuçlara göre toprak, deneyim ve kutsal kitaplarda yer alan hikâyelerle oluşan ortak düşünce, bakış açısı ve alışkanlıklarla insanlar arasında bir kültür meydana getirmektedir. Bu açıdan toprağın yönetici ve yönlendirici özelliğinin bulunduğu söylenebilir. Buradan yola çıkarak toprağın; belirtilen özellikleri taşıyan kral ve öğretmene benzetilme nedeni anlaşılmaktadır. Katılımcıların toprağa yönetici ve tedavi edici bir güç olarak algıladıkları, bu doğrultuda görev ve sorumluluk yükledikleri söylenebilir.

"Duygusal açıdan" kategorisinde üç görüşten, iki farklı metafora ulaşılmıştır. Bunlar; "anne sevgisi" (2) ve "mutluluk" (1) metaforlarıdır. Güllü (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada; "mutluluk" metaforu, "değerler/soyut kavramlar" kategorisinde sınıflandırılmıştır. Gürten ve Köseoğlu (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise "mutluluk" metaforu "ihtiyaca yönelik" kategorisinde sınıflandırılmıştır. Katılımcı gruplarının farklılığı nedeniyle; ortak metafor olan mutluluk kavramı, üç çalışmada da farklı kategorilerde sınıflandırılmıştır. Aça (2018) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre; eski çağlarda yaşamış insanlar toprağa karşı sevgi, saygı ve korku duyguları hissetmişlerdir. Toprağa zarar veren insanların, toprak ananın onları bağrına basmayacağına ve anne sıcaklığından mahrum bırakacağına inandıkları belirtilmiştir. Bu durumun katılımcılar tarafından toprak kavramının anne sevgisine benzetilmesi ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Bir gün toprağa dönecek olan insan, ölüm korkusundan dolayı toprak anasından onu kucaklamasını ve anne sevgisi göstermesini beklemektedir. Yaşam süresince ve yaşamın ardından insanın, mutluluğu ve huzuru toprakta aradığı düşünülebilir. Dolayısıyla katılımcıların, toprağa karşı yoğun duygular içinde olduğu sonucuna ulaşılabilir.

"Üretkenlik açısından" kategorisinde üç görüşten, iki farklı metafora ulaşılmıştır. Bunlar; "kadın" (2) ve "fabrika" (1) metaforlarıdır. Gürten ve Köseoğlu (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada "fabrika" metaforu "gelişmişliğe yönelik" kategorisinde sınıflandırılmıştır. İki çalışmada da ortak olan fabrika metaforunun; farklı kategorilerde sınıflandırılmasına rağmen üretken oluşu özelliği ile katılımcılar tarafından benzer algılandığı söylenebilir. Eliade'ye (2009) göre, tarım toplumlarında bir tarlanın verimi ile kadının üretkenliği arasında bir ilişki kurulmaktadır. Yunan ve Roma toplumlarında öncelikli olmakla beraber birçok toplumda ekilmiş tarla rahime benzetilmekte, tarım ise doğuma benzetilmektedir. Benzer şekilde araştırmada yer alan katılımcılar da toprağın üretkenliğini kadının doğurganlık özelliği ile ilişkilendirmektedir. Aynı zamanda katılımcıların toprağı fabrika kadar profesyonel bir üretici olarak algıladıkları söylenebilir.

Öneriler

Bu çalışmanın sadece bir meslek grubuna yönelik olması elde edilen sonuçlara ilişkin genelleme yapılmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle; farklı yaşlarda ve farklı mesleklerden katılımcıların yer aldığı çalışma grupları ile bu çalışma tekrarlanarak sonuçları karşılaştırılabilir. Bu araştırma sonunda da öğretmenlerin toprak kavramı ile ilgili oldukça zengin, anlamlı ve farklı bakış açılarıyla ifade ettikleri

metaforları ve açıklamaları tespit edilmiştir. Bu nedenle, öğretmenlerin hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve coğrafya derslerindeki konularını öğretirken metafor kullanmaları öğrencilerin etkili ve kalıcı öğrenmelerine yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca toprak metaforunda öne çıkan anne, insan ve yaşam gibi kavramların toprağa benzetilip benzetilmemesi yönünden ters metafor çalışmaları yapılabilir.

ORCID ve İletişim

Yurdal Dikmenli <https://orcid.org/0000-0003-3738-3095>, E-posta: ydikmenli@ahievran.edu.tr

Ebru Gezer <https://orcid.org/0000-0001-7382-1131>, E-posta: ogr.ebru.gezer@ahievran.edu.tr

Kaynaklar

- Aça, M. (2018). Dünya mitolojilerinde toprak simgeçiliği. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-35.
- Arık, S. ve Yılmaz, M. (2017). Fen bilimleri öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları ve çevre kirliliğine yönelik metaforik algıları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(3), 1147-1164.
- Arifoğlu, Y. (2019). Toprak ve insan: Birkaç edebi metinde ve Avesta'da toprağın yansması. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 53-60.
- Arnett, R. C. (1999). Metaphorical guidance: Administration as building and renovation. *Journal of Educational Administration*, 37, 80- 89.
- Ateş, M. (2013). Üniversite öğrencilerinin “çevre” kavramına ilişkin algılarının metaforlar yardımıyla analizi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 1327-1348.
- Aydın, E. ve Sulak, S. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının “değer” kavramına yönelik metafor algıları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 482-500.
- Aydoğdu, E. (2008). *İlköğretim okullarındaki öğrenci ve öğretmenlerin sahip oldukları okul algıları ile ideal okul algılarının metaforlar yardımıyla analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Aygün, M., Durukan, Ü. G. ve Hacıoğlu, Y. (2015). Fen bilgisi ve ilköğretim matematik öğretmenliği öğrencilerinin “ışık” kavramıyla ilgili metaforik algıları. *Fen Eğitimi ve Araştırmaları Derneği Fen Bilimleri Öğretimi Dergisi*, 3(2), 1-13.
- Bars, M. E. ve Irmak, Y. (2019). Tasavvuf ve halk inancı ışığında Yunus Emre'de toprak imgesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(8), 1199-1211.
- Boostrom, R. (1998). 'Safe spaces': Reflections on an educational metaphor. *Journal of Curriculum Studies*, 30, 397-408.
- Botha, E. (2009). Why metaphor matters in education. *South African Journal of Education*, (29), 431-444.
- Cropley, A. J. (2002). *Qualitative research methods: An introduction for students of psychology and education*. Universty of Latvia: Zinatne.
- Çetin, N. (2015). İslâm tarihinde birlikte yaşama ahlâkına tasavvuf düşüncesinin katkısı (Hacı Bektâş-ı Velî, Mevlânâ ve Yunus Emre'den Örnekler). *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 36, 281-298.
- Çocuk, H. E., Yokuş, G., ve Tanrıseven, I. (2015). Pedagojik formasyon öğrencilerinin öğretmenliğe ilişkin özyeterlik ve metaforik algıları: Mersin Üniversitesi örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 373-387.
- Çonoğlu, D. (2012). Cengiz Dağcı'nın romanlarında ata mirası toprağa bağlılık. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (13), 11-25.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Daşcıoğlu, Y. (2015). Dilin İçinde Dil, Doğanın İçinde Perde: Şiirde Metafor ve İmge. *Türk Dili Dergisi*, C9(767-768),167-173.[<http://tdk.gov.tr/wp->

<content/uploads/2015/12/20151221Y%C4%B1lmaz%20Da%C5%9F%C3%A7%C4%B1o%C4%9Flu%20-%20Metonim.pdf>] adresinden 15.08.2021 tarihinde alınmıştır.

- Deniş, H. (2015). Ortaokul öğrencilerinin doğaya ilişkin metaforları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 16(2), 101-119.
- Ekici, G., Gökmen, A. ve Kurt, H. (2014). Öğretmen adaylarının “bilgisayar” kavramı konusundaki bilişsel yapılarının belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi (GEFAD)*, 34(3), 359-405.
- Eliade, M. (2009). *Dinler tarihine giriş*. (L. Arslan, Çev). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Erdal, T. (2018). Türk ve dünya mitlerinde insanın yaratılışı ve toprak. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (61), 113-126.
- Erdem, F. ve Sarvan, F. (2001). Akademik Örgütlerde Rehberlik İlişkilerinin Metaforlarla Analizi. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-10.
- Eren, M. (2012). Türk kültüründe ölüm ve toprakla ilgili inanış ve ritüeller. *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 4(1), 259-271.
- Güllü, U. ve Dönel Akgül, G. (2020). Ortaokul 8.sınıf öğrencilerinin toprak ve tarıma yönelik metaforik algıları. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 67-83.
- Güngörmez, H., Akgün, A. ve Duruk, Ü. (2016). Ortaokul öğrencilerinin çevre eğitimi kavramına yönelik metaforları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 215-224.
- Gürten, E. ve Köseoğlu P. (2019). Üniversite öğrencilerinin “toprak ve toprak kirliliği” kavramlarına ilişkin algılarının metafor ile analizi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 243-256.
- Hansen, D. T. (2004). A poetics of teaching. *Educational Theory*, 54(2), 119-142.
- Hogan, K. M. (2011). Mother earth as a conceptual metaphor in 4 ezra. *The Catholic Biblical Quarterly*, 73(1), 72-91.
- Holt-Jensen, A. (1999). *Geography: history and concepts*. London: Sage Publication.
- Kahyaoğlu, M. (2015). İlköğretim öğrencilerinin doğa kavramına ilişkin algılarının metaforlar yoluyla incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 10(11), 831-846.
- Kahyaoğlu, M. ve Kırıktaş, H. (2016). Ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin “doğa” kavramına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (33), 58-76.
- Karamahmet, B. (2012). *Kuramsal İletişimde Metafor*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Karlığa, H. B. (1991). *Anasır-ı Erbaa, İslam Ansiklopedisi TDV*. İstanbul, c. 3, 149-151.
- Kurnaz, C. (1996). *Hayâlî bey divânı'nın tahlîli*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago. The University of Chicago Press.
- McCredden, L. (2013). Historicising the metaphor of mother earth. *Journal of the Association for the Study of Australian Literature*, 126-130.
- Merriam, S. B. ve Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. John Wiley ve Sons.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Thousand Oaks. CA: Sage.
- Morgan, G. (1998). *Yönetim ve örgüt teorilerinde metafor*. (G. Bulut, Çev.). İstanbul: BZD Yayıncılık.
- Özbuğutu, E. (2018). Fen bilgisi öğretmen adaylarının evrim kavramına ilişkin metaforik algıları. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi* 3(1), 28-43.
- Özcan, A. (2010). *İlköğretim öğrencilerinin İngilizce öğrenmeye yükledikleri anlamlar: Metaforik bir analiz*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Pink, D. H. (1998). *Metaphor marketing*. Fast Company. [www.fastcompany.com/33672/metaphor-marketing] adresinden 15.08.2021 tarihinde alınmıştır.
- Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 55, 459-496.

- Sümer, N. (2017). Mitolojik ve dinsel bir sembol olarak ayna. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 1367-1375.
- Şatıroğlu, A. V. (1971). *Dostlar beni hatırlasın*, Ü. Y. Oğuzcan (Yay. Haz.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Şenocak, E. (2017). Âşık Veysel'in şiirlerinde toprak ana. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12/ (21), 503-518.
- Şenocak, E. (2017). Âşık Veysel'in şiirlerinde toprak ana. *Electronic Turkish Studies*, 12(21), 503-518.
- Taşdelen, V. (2010). Toprağın halleri: topraktan, toprakta, toprağa, *Temrin*, Toprak Özel Sayısı 27-28, 3-7.
- Tek, R. (2018). *Anadolu Türk halk hekimliğinde toprak*. Halk Kültüründe Toprak Uluslararası Sempozyumu, Sivas, 13-15 Ekim, 2017.
- Turan, M. (2019). Divan şiirinde toprak motifi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12(26), 468-487.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2020). *Türkçe sözlük*, [<https://sozluk.gov.tr/>] adresinden, 08.08.2020 tarihinde erişildi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. B. (2012a). Kültürümüzde toprak. *Acta Turcica*, 4(1), 172-182.
- Yılmaz, E. B. (2012b). Cengiz Aytmatov'un toprak ana romanında toprağın dili. *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 4(1), 172-182.
- Yob, I. M. (2003). Thinking constructively with metaphors. *Studies in Philosophy and Education*, 22, 127-138.

Etik Beyan

Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul Onayına İlişkin Bilgi

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı=Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi=27.08.2020

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası=2020/3